

BELANGSTELLINGSCENTRUM

jonge kleuters spelen met licht en donker

*Hilde De Craecker
november 2003*

Uit 'Vosjesmuziek', Helme Heine, Clavis, Hasselt, 2003

inleiding

Dit belangstellingscentrum is een concretisering van accenten uit het ontwikkelingsplan, net zoals het belangstellingscentrum 'jonge kleuters verkennen gaatjes'. Ik zette dezelfde stappen bij de uitwerking in de beide belangstellingscentra.

Volgende accenten ga ik zo goed mogelijk concretiseren in het belangstellingscentrum 'licht en donker': een positieve ingesteldheid waarderen, ervaringssituaties creëren, werken aan ontwikkelingsaspecten en een rijk activiteitenaanbod verzorgen. Het uitgeschreven geheel biedt een overzicht van alle stappen die ik zette om dit belangstellingscentrum te kunnen realiseren: kijken en luisteren naar kinderen... belangstellingscentrum kiezen... passende invulling voor de ervaringssituaties zoeken... observeren en reflecteren (zie schematische voorstelling Ontwikkelingsplan p. 127)

De opgenomen ideeën in dit belangstellingscentrum heb ik uiteraard gericht op mijn kleutergroep, ik ben daarbij vertrokken van de vragen; wat kennen, kunnen, weten mijn kleuters al en wat kan voor hen een uitdaging zijn?

Niet alles wat in dit artikel genoteerd werd neem ik op in mijn agenda; de verantwoording van keuze (p.3) leidde ik af uit observaties van vorige dagen en voor deze gelegenheid geresumeerd.

De ideeënverzameling (p.4-6) schrijf ik steevast eerst op een kladblad (dat ik in een mapje in mijn agenda schuif) en nadien pas in de KI-o-k onder de rubriek 'belangstellingscentrum-uitwerking- webschema- ideeën voor activiteiten kleuters'.

Ik ken ervaringssituaties toe aan ideeën uit het web die voor mijn kleutergroep relevant is (p.7-8). Een eerste globale ordening van ideeën lees je op p.9.

Met deze gegevens vul ik de dagen dat we rond dit belangstellingscentrum werken. Je kan de 'dagverlopen' lezen op p.10-17. De steeds terugkerende activiteiten zoals eetmoment - toiletbezoek - jassen aandoen - kalenders invullen heb ik hier niet in opgenomen omdat deze uitgebreid beschreven worden in het algemeen deel van mijn klasboek. In de KI-o-k staan die onder de rubriek 'Klasboek- fiches (alle fiches)- dubbelklik op een fiche'. Net zoals de beschrijvingen van de verschillende hoeken in de klas die dagelijks open zijn. Terwijl er begeleide groepsactiviteiten doorgaan spelen de overige kleuters zelfstandig in de volgende hoeken en met de volgende materialen: de poppenhoek, de bouwboek, de tekenhoek, de puzzelhoek, de auto's en garage, de kijkboeken, de wip, de driewielers, de winkel en de zandbak. Extra aangeboden materiaal om zelfstandig mee te spelen binnen het belangstellingscentrum vermeld ik wel in het dagverloop. Deze neerslag is een weergave van mijn voorbereidingen en de belevingen met en van de kleuters.

WAAROM DIT BELANGSTELLINGSCENTRUM?

De dagen worden donker en in de klas maken we steeds langer gebruik van het kunstlicht. Dit is de kleuters ook al opgevallen en sommigen zeggen;

'donker is bang, hoor!' (hij bedoelt dat hij bang is in het donker) of *'mama doet altijd het lichtje aan, jij ook?'* of *'ik ga daar (in een speelhoek) niet spelen'* (omdat het er wat donker uitziet) of *'blijf jij bij mij spelen?'* (dicht bij mij, wordt bedoeld).

Occasionele gesprekjes hierover met de kleuters en toevallige situaties waarin kleuters verzeild geraken, maken mij duidelijk dat **heel wat kinderen duisternis vaak ervaren als een beangstigend gegeven, dat wantrouwen en soms paniek bij hen veroorzaakt.**

De kerstperiode komt eraan, het feest van het licht, een tijd waarin je een rustige open houding moet kunnen aannemen. Angst om donkerte kan dit belemmeren. **Het ervaren van veiligheid en steun bij de juf en de anderen in deze dagen wil ik dan ook trachten centraal te stellen** in het nieuwe belangstellingscentrum.

Wij passen onze leefwijze aan de omstandigheden aan (dag-/nachtritme en gewoontes er rond). Dit van nabij ervaren is voor de kleuters zinvol, zo krijgen ze er meer greep op en kunnen ze angsten en onzekerheden overwinnen.

'Licht en donker', twee scherpe contrasten, onderwerpen die een ingang naar een nieuw belangstellingscentrum kunnen bieden omdat ze het dichtst bij de gegevens van hierboven aansluiten.

Uit 'Tommy is (g)een bangerik', K. Baumgart, uitg. Antwerpen, 1997

IDEEËN ROND HET ONDERWERP 'LICHT EN DONKER' IN EEN WEBSHEMA

Occasionele en gerichte gesprekjes met de kleuters, individueel en in kleine groepjes; over gevoelens die bij kleuters leven rond donker en licht, over voorwerpen die de kinderen al kennen en weten te gebruiken bij donkerte of bij overdadige lichtinval, over troostende voorwerpen en gebaren,... leveren belangrijke gegevens die ik kan gebruiken in de uitwerking van het belangstellingscentrum.

Ik heb ook wel materiaal en ideeën als leidster die ik belangrijk vind om in de ideeënverzamel-ling in te schuiven. Ik wil ze wel eerst door de bril van de bestaandimensies van het leerplan Wereldoriëntatie bekijken omdat die voor mij een richtsnoer zijn in mijn aftasten van essentiedenken (dicht bij de kern van de gekozen werkelijkheid) rond 'donker en licht'.

De bestaansdimensies 'mens en medemens' (met doelen over de 'gevoelens van ieder' en de 'beleving van de ander') en 'mens en tijd' (met doelen over 'seizoenen beleven' en 'tijdsduur ervaren') en 'mens en ruimte' (met doelen over 'ruimtebeleving' en 'schaduwbeelden') wil ik zeker oefenkansen bieden binnen dit belangstellingscentrum.

Volgende ideeën zitten in de bus; in de linker kolom telkens de titel van een cluster van ideeën binnen dit webschema, in de rechter kolom een greep uit ideeën die bij die cluster horen

Dominante ontwikkelingsaspecten	inzichten verwerven over natuur en techniek (64)
Dominante ontwikkelingsaspecten	gevoelens uitdrukken en verwerken (16)
Dominante ontwikkelingsaspecten	zich geborgen voelen (8)

Licht en donker in de natuur	zon, maan, sterren
Licht en donker in de natuur	vuur
Licht en donker in de natuur	dicht begroeid bos
Licht en donker in de natuur	holtes in een boom, in de grond als schuilplaats voor dieren
Licht en donker in de natuur	schaduwbeelden kort - lang
Licht en donker in de natuur	ogen dicht - open
Licht en donker in de natuur	nacht - dagritme slapen - dromen
Licht en donker in de natuur	dieren die wel wakker zijn in de nacht mensen die werken in de nacht

Licht en donker en gevoelens	bang - blij - boos - verdrietig - paniek
Licht en donker en gevoelens	onzeker - onveilig
Licht en donker en gevoelens	iemand in nabijheid nodig
Licht en donker en gevoelens	knuffelen doen wonderen
Licht en donker en gevoelens	aanwezigheid van knuffels of personen vertrouwende dingen in de buurt hebben vertrouwde figuren zoals mama of juf of ... in de buurt hebben
Licht en donker en gevoelens	lichtpunt als veilig gegeven ervaren
Licht en donker en gevoelens	spoken zien

Licht en donker en techniek	stekker - kabel - stopcontact - elektriciteit - lichtknop - schakelaar - lamp- voet
Licht en donker en techniek	scherpe lichtstraal - lichtbundel
Licht en donker en techniek	leeslamp - nachtlamp - bureellamp - zaklamp - spotlight - ...
Licht en donker en techniek	reflecterende strips en figuren

Licht en donker en techniek	kaars - aansteker - kaarsendover - lucifers
Licht en donker en techniek	zonnebril - parasol

Licht en donker in de ruimte	open ruimte; bos, plein, tuin, speelplaats
Licht en donker in de ruimte	gesloten ruimte; kamer, kelder, zolder, toilet, ...
Licht en donker in de ruimte	sleutelgat als opening naar licht
Licht en donker in de ruimte	lichtinval - lichtdoorlatend - doorzichtig
Licht en donker in de ruimte	verduisteren – belichten - verlichten

Uit 'Voor en achter', Joost Roulofsz, Meulenhoff, Amsterdam, 1981

Licht en donker in speelgoed	spelen met een zaklamp; waar is de spin?
Licht en donker in speelgoed	ontdektafel; zaklampjes - dozen met en zonder kijkgaten - sleutelgaten - caleidoscoop - re - flecterende strips als armband voor de fietser - plastieken lamp van kinderkamer
Licht en donker in speelgoed	lichtbak om figuren op prent na te tekenen
Licht en donker in speelgoed	Electro-spel
Licht en donker in speelgoed	tastspel met voeldoos (Clementoni)

Licht en donker voorgesteld	maan - zon - ster knutselen met propjes zijdepapier
Licht en donker voorgesteld	foto - associatiespel; voorwerpen en hun schaduwbeelden associëren
Licht en donker voorgesteld	reclamefolders met afbeeldingen van kerstverlichting - verlichting in het algemeen

Licht en donker voorgesteld	knutselen met glimpapier; glimwormpjes
Licht en donker voorgesteld	knusse - donkere slaaphoek inrichten
Licht en donker voorgesteld	blindeman spel spelen spookje spelen met verkleedmateriaal
Licht en donker voorgesteld	schilderen met donkere en lichte kleuren verf
Licht en donker voorgesteld	witte tapestrepen op de vloer plakken als weg voor speelgoedauto's
Licht en donker voorgesteld	lichte en vrolijke muziek en kleuren en bewegingen erbij combineren zwarte, beangstigende muziek...

Licht en donker beleven	de donkere kelder in de school opzoeken
Licht en donker beleven	verschillende lichtbronnen waarnemen
Licht en donker beleven	bewegingsspel met zaklamp en muziek
Licht en donker beleven	mimespel met stokpoppen
Licht en donker beleven	rond brandende kaars verhalen beluisteren uit prentenboeken
Licht en donker beleven	lied leren; Kijk ik steek een kaarsje aan, het is voor Jezus!
Licht en donker beleven	spookje maken met lapje van lakenstof

Prentenboeken – verhalen	'In het donker', G Van Genechten, Clavis, Hasselt, 1995
Prentenboeken – verhalen	'Ik kan niet slapen', C. Roth, de vier windstreken, 1999
Prentenboeken – verhalen	'Kabaal in de kelder', L. Rudebjer, Infodok, 1995
Prentenboeken – verhalen	'Het zilveren licht', R. Schindler, uitgeverij Antwerpen, 1999
Prentenboeken - verhalen	'Een ster met een geheim', C. Hol, de Eenhoorn, 1999
Prentenboeken – verhalen	'Beestenfeest', L. Davis, Zirkoon, Amsterdam, 1995
Prentenboeken – verhalen	Dikkie Dik voorleesboek, Maan, J. Boeke, Malmberg, 2001
Prentenboeken – verhalen	'Spookjes aan tafel/ Spookjes in de kelder', J.Duquennoy, Clavis, Hasselt, 1994
Prentenboeken - verhalen	'Tommy is (g)een bangerik', K. Baumgart, uitgeverij Antwerpen, 1997

EEN ORDENING VAN IDEEËN IN DE VIER ERVARINGSSITUATIES

Uit deze ideeënbus selecteer ik die ideeën die voor de kleuters van mijn klas het meest zinvol zullen zijn, rekening houdend met hun ideeën en weetjes en vragen (cf. de beginsituatie). Vervolgens heb ik elk bruikbaar idee gekoppeld aan een ervaringssituatie.

Twee elementen zullen mede de richting van deze ideeën bepalen nl.

- de kleuters als diegenen voor wie het aanbod bedoeld is én
- de haalbaarheid en tegelijkertijd de uitdaging van de acties voor die kleuters.

Richtvragen als;

- wat is de kern van de actie die ik wil voorzien?
- bepaal ik als leidster het verloop of zijn het de kleuters die de activiteit zullen sturen?
- en welke ontwikkelingskansen biedt dit idee? (de getallen tussen haakjes refereren naar de ontwikkelingsaspecten)

helpen in mijn zoektocht naar een eerste ordening van ideeën.

<p>Explorierend belevén</p> <ul style="list-style-type: none"> - allerlei lichtbronnen verkennen (11, 53, 64) - de donkere kelder van de school verkennen (15, 53, 66) - knutselen van glimwormen uit glimpapier (14, 41) - donkere slaaphoek inrichten (1, 3, 16, 80) - schilderen op allerlei soorten papier met donkere en lichte verf (46, 6, 38) - spookje maken met lakenstof (38, 40, 83) 	<p>Ontmoeten</p> <ul style="list-style-type: none"> - 'kijk eens naar mij op het podium! (3, 19, 43) - pantomime poppenspel belevén (6, 22, 23) nadien naspelen (3, 19, 43) - verhalen beluisteren bij brandende kaars, sfeerlamp (6, 9, 70) - blindeman spelen; raad eens wie je nu betast! (20, 21) - praten rond prenten over donker - licht beroepen en dieren in de nacht, bij licht (17, 72, 74) - avondrituelen aan elkaar uitwisselen en uitproberen (17, 23, 27)
 <p>Ontwikkelingsondersteunend leren</p> <ul style="list-style-type: none"> - maan - zon - ster knutselen met propjes zijdepapier (41, 45, 82) - bewegingsspel met zaklamp en muziek (50, 51) - foto-associatiespel; welk voorwerp hoort bij welk schaduwbeeld? (61) 	 <p>Zelfstandig spelen</p> <ul style="list-style-type: none"> (11, 60, 81 krijgen kansen in) - foto-associatiespel; welk voorwerp hoort bij welk schaduwbeeld? - reclamefolders met kerstverlichting en andere lampen om uit te scheuren en te knippen - documentatietafel met boeken over

<p>hoort bij welk schaduwbeeld? (61, 63, 84)</p> <ul style="list-style-type: none"> - tastspel met voorwerpen uit de klas in de voeldoos (Clementoni) (57, 60, 61) - lied; Kijk ik steek een kaarsje aan, 't is voor Jezus!(56, 35) - blindeman spelen (21, 28) 	<p>licht en donker</p> <ul style="list-style-type: none"> - extra boekjes in de klasbib - ontdektafel; zaklampen, caleidoscoop, reflecterende lampjes (verkeers - veilig), sloten, doos met gaatjes in en kijkdoos, oude bureellamp - lichtbak om figuur na te tekenen - electrospeel <p>(19, 18 krijgen kansen in)</p> <ul style="list-style-type: none"> - spookje spelen - op podium spelen - Playmobil brandweerwagen en vrachtwagen met zwaailichten
--	---

Uit 'Beestenfeest', Lee Davis, Zirkoon, Amsterdam, 1996

Met de dominante ontwikkelingsaspecten in gedachten ga ik op zoek naar geschikte inhouden om deze aspecten kansen tot ontwikkeling te bieden. Daarvoor maak ik gebruik van de voorlopig geordende ideeën.
 Hoewel in het ontwikkelingsplan de vier ervaringssituaties (EB, OOL, O, ZS) als evenwaar-

dige situaties benaderd worden, orden ik ideeën vanuit de EB-inhouden want dit zijn voor mij de vertrekpunten van de daglijnen. Daar rond schik ik de OOL-, O-, ZS-inhouden. Zo kan ik grove, ruwe **daglijnen** uittekenen **als rode draden binnen het belangstellingscentrum**, enerzijds om structuur in de voorziene periode aan te brengen en anderzijds om te gebruiken als handleiding voor de planning.

Initiatieven van de kleuters krijgen een plaats omdat de daglijnen voldoende ruimte hiervoor laten. Een eerste voorlopige ordening ziet er dan als volgt uit:

De donkere klas verlichten met verschillende lichtbronnen;

ik wil de kleuters in een gekende en vertrouwde omgeving zoals ons klaslokaal voor hen is, laten ervaren dat lichtintensiteit een invloed heeft op onze gevoelens en gedragingen. Het verhaal uit het boek 'Boeh' lijkt me een geschikte instap op deze explorerende belevings-situatie. Als verdieping denk ik aan; de kleuters voldoende kansen geven om hun gevoelens te uiten in schilderen, dansen, rusten en spelen in een donkere slaaphoek.

Samen met de klasgroep kunnen kleuters ervaren dat de kelder een indruk oproept of nalaat en dat verschillende factoren daarbij een rol spelen. **De donkere kelder** van de school **verkennen met zaklampen**, die de kleuters zelf meebrengen, voorzie ik als centrale explorerende belevingssituatie voor de volgende dag. Het boek 'Spookjes in de kelder' past hier goed bij. De kleuters verder laten spelen met hun zaklamp kan hun ervaringen in de kelder verdiepen, zo ook explorerend schilderen op heel grote bladen of iets doen met zijdepapier omdat dit doorschijnend effect heeft, een gericht tastspel in een donkere doos of met een blinddoek

Door de voorbije dagen met lichtbronnen te experimenteren zal het zeker bij sommigen opgevallen zijn dat er ook telkens een schaduwkant aan zit. De kleuters krijgen kans door het **verkennen van schaduwen** om het natuurkundig principe lichtbronvoorwerp-schaduw-beeld te onderzoeken. Rond die centrale

explorerende belevingssituatie plaats ik volgende ervaringssituaties als verruiming; gericht spelen en nabootsen van schaduwbeelden a.d.h.v. boek 'mijn schaduw en ik', ontmoetend vertellen uit boek 'Ernie is bang van de schaduwen' en een pantomime spel op het podium van de klas.

Verschillende malen kwamen gesprekjes op gang in de klas over spoken; *bestaan ze echt? Ik heb als eens één gevoeld in de Efteling! Spoken komen als ik slaap!...* De relatie donker-schaduw-spoken is vlug gelegd. Daarom voorzie ik het onderwerp '**spoken**' als een centrale belevingssituatie. We zullen elkaar ontmoeten in gesprekjes over spoken en onze gevoelens die erbij gepaard gaan, tijdens een verhaal over spookjes, na het schilderen. Echt gericht kunnen we een spookje knutselen en een spookspel spelen.

In deze periode met 'licht- en donkerervaringen' wil ik de godsdienstige en morele ontwikkeling bij kleuters ervaringskansen geven. Samen zijn, in groep, dicht bijeen, rond een brandende kaars die licht geeft en warmte uitstraalt, bij Moeder Maria. Het liedje beluisteren en meezingen '*kijk, ik steek een kaarsje aan*', uit Een straaltje van de maan, zingeving bij kleuters, Averbode, 2000:

Naast de gekende en vertrouwde materialen in de hoeken wil ik nog een aanbod voorzien dat de belevingen vanuit de geplande ervaringssituaties kan verdiepen. Ik ben waakzaam voor een gezond evenwicht tussen beleven van negatieve gevoelens en het extra aanbod hier rond (ik wil kleuters niet onnodig of overdadig bang laten zijn). Een lijstje van materialen waarmee de kleuters zelfstandig kunnen spelen en waaruit ik aanbod selecteer al naargelang

Tijdens het bezoek van juf Daisy maakte Kaat en Liesbeth samen een 'papierlamp in de nacht'.

hun interesse en al naargelang de klassituatie er zich toe leent, lees je in de rubriek **Zelfstandig spelen** bij 'een ordening van de ideeën in de vier ervaringsituaties'.

DAGVERLOPEN IN HET KLASDAGBOEK

Op de volgende bladzijden kan je dagverlopen van maandag tot vrijdag lezen rond het belangstelsel 'licht en donker'. Op deze wijze heb ik mijn aanbod van ervaringsituaties en materialen voorzien vanuit en voor mijn kleutergroep. Bij het onderdeel 'reflecties' noteer ik enkel die gegevens die het dagverloop van de volgende dag beïnvloeden en dus zinvol zijn om te noteren

De gebruikte afkortingen hebben de volgende betekenissen;

ZS; ervaringssituatie zelfstandig spelen

O; ervaringssituatie ontmoeten

EB; ervaringssituatie explorerend beleven

OOL; ervaringssituatie ontwikkelingsondersteunend leren

(getal); het ontwikkelingsaspect of een ontwikkelingslijn uit dat ontwikkelingsaspect

M; materiaal

K; klassikaal

G; groep, deelgroep van de klasgroep

Maandag

belangstellingscentrum 'spelen met licht en donker'

1.O via beluisteren van verhaal; Boeh! (K)

- een veilige sfeer ervaren bij de leidster (1)
- hoofdgevoelens (mee)beleven en herkennen (15)

M; prentenboek 'Boeh!', Artimini

2.O via kringgesprek: ik ben bang/niet bang in het donker! (K)

- iets eenvoudig over zichzelf naar voor brengen (3)
- antwoorden op vragen naar beleefde ervaringen en gevoelens (71)

M; klas verduisteren, een brandende sfeerlamp in de onthaalhoek, een gedempte spot gericht op de trap (naar de onthaalhoek)

3.EB rond de donkere ruimte, onze klas! (G)

- vorm en uitzicht van de dingen ervaren (66)
- een zintuiglijke ervaring in zijn totaliteit ervaren (53)
- hoofdgevoelens (mee)beleven en herkennen (15)

M; hoeken en kamers in de klas zijn donker, gordijnen dicht en één lampje brandt, tafellampen, spots

4.O tijdens gezamenlijk eetmoment, toiletbezoek (K)

- zich een deel van de groep voelen (9)
- genieten van een sfeer van huiselijke geborgenheid (8)

M; persoonlijke koek/boterham/fruit/drankje, placematje per kleuter

5.O rond dans en licht (G)

- experimenteren met bewegingsspel (39)
- de eigenschappen van geluiden en de verschillen tussen geluiden ontdekken (40)
- impulsief, uitbundig of in zichzelf gekeerd plezier beleven (6)

M; cassette 'creabee 1' (9/17), open ruimte, nachtlampje zonder kap op batterij

6.EB rond inrichten van slaaphoek en podium (G)

- gevoelens onmiddellijk of achteraf uitdrukken en verwerken (16)
- impulsief eigen verlangen naar voren schuiven (3)
- tijdens een spelactiviteit enkele mogelijke handelingen bedenken (80)

M.voor de slaaphoek; matras, donsdeken, kussen, knuffels, doekjes, boekjes, sfeerlampje, pyama, pantoffeltjes, kamerjasje

M. voor het podium; 6 kisten, 2 planken, verkleedkoffer, spot gehecht op staander op hoogte

7.O vanuit reflectiegesprek over deze dag en rond kaarsje bij Mariabeeld (K)

- geborgenheid ervaren in een groep waarmee samen ervaringen beleefd worden (8)
- samenhangigheid ervaren in de klasgroep (31)
- ervaringen opdoen rond klanksterkte, klankhoogte, klankduur en klankkleur van het lied (56)
- voluit praten over eigen ervaringen (71)

M.; brandende kaars bij het Mariabeeld, blokfluit, lied: 'kijk, ik steek een kaarsje aan', uit Een straalte van de maan, zingeving bij kleuters, Averbode, 2000

ZS met Doorlopend open

Duploblokken/noppers
puzzels
steeknagels, kralen
tekentafel, schilderezels
grote auto's
zandbak/waterbak

Extra

sfeerlampen in de verschillende
speelwerkplekken
extra boeken; 'Tommy is (g)een bange-
rik!' en 'Ik kan niet slapen!'

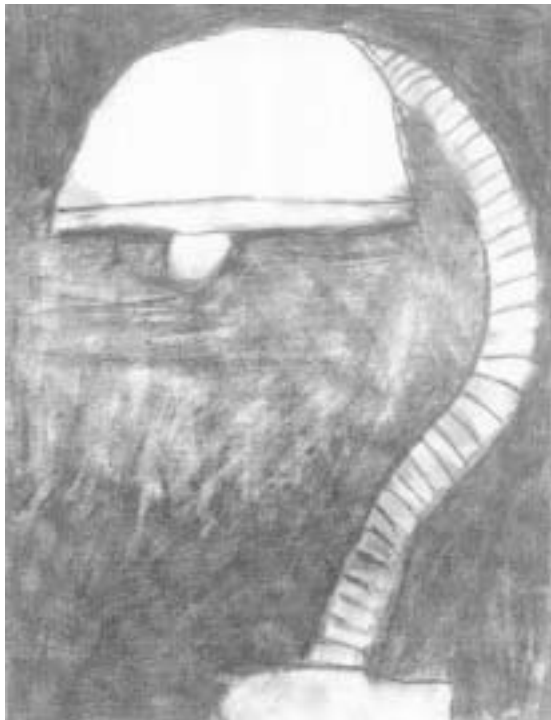
Reflecties

Uit deze dag neem ik de volgende gegevens mee

- de kleuters gaan op in hun ervaringen met donker, reageren uitgelaten maar niet overdreven. Niemand slaat uit zijn lood of is hevig bang. Omdat de kleuters zo ingingen op de prikkels van vandaag wil ik morgen de uitdaging vergroten door in een donkere kelder van de school te bewegen met zaklampen.
- de sfeerlampen die branden brengen rust bij de kleuters. Nicolas vindt het prettig om allerlei kunstjes tentoon te stellen op het podiumpje in de spotlight.
- het nieuwsbriefje (om morgen een eigen zaklamp mee te brengen) verrast de kleuters danig dat ze allemaal tegelijk hun ervaringen willen meedelen over kelder, zaklamp...Ze kunnen haast niet wachten tot morgen.

Uit de voorlopige planning neem ik de volgende gedachten op om morgen invulling te geven

- Samen met de anderen kunnen kleuters ervaren dat de kelder een indruk oproept of nalaat en dat verschillende factoren daarbij een rol spelen. Als centrale explorerende belevingssituatie voorzie ik 'de kelder verkennen met eigen zaklampen'. Het boek 'Spookjes in de kelder' past hier goed bij. De kleuters verder laten spelen met hun zaklampen in de klas kan hun ervaringen verdiepen of verruimen, zo ook explorerend schilderen op grote bladen, een gericht tastspel in een tastdoos of met een blinddoek.
- daarnaast het podiumpje in de klas, de slaaphoek en het electrospeel als extra materiaal voor ZS

Uit 'Dada, Licht in de kunst', kunsttijdschrift voor kinderen van 6 tot 106, Stichting Plint, Eindhoven, iro 4

<p>Dinsdag belangstellingscentrum 'spelen met licht en donker'</p> <p>1.EB in de donkere kelder van de school! (K) (kleuters die niet mee willen mogen bij juf Fabienne blijven spelen) - geborgenheid ervaren in een groep waarmee samen ervaringen beleefd worden (8) - een zintuiglijke ervaring in zijn totaliteit ervaren (53) - experimenteren met de ruimte en de ruimte beleven met het eigen lichaam (66) M.; zaklampen van de kleuters en nog extra exemplaren, donkere kelder van de school</p> <p>2.EB rond schilderen van oppervlaktes; de maan/ster in de donkere nacht! (G) - de mogelijkheid ontdekken om tot constructie te komen (41) - experimenteren met basistechnieken (37) M.; verf in goud-, gele, donkerblauwe, witte kleur, bladen met grote voorgetekende sterren en manen en hun omtrek met een dikke rand van papierdeeg belegd, schilderschortjes</p> <p>3.O tijdens gezamenlijk eetmoment en toiletbezoek (K) - zie maandag</p>	
<p>4.OOL met zaklampen (G) - visuele contrasten herkennen (55) - positie en bewegingsrichting van voorwerpen verkennen (66) - eenvoudige handelingen uitvoeren die dit toestel bedienen (aan-/uitzetten..) (64) M.; zaklamp voor elke kleuter, donkere ruimte, speelgoedjes</p> <p>5.Eb rond schilderen van oppervlaktes; de maan/ster in de donkere nacht (G) - zie 2.</p>	
<p>6. OOL met elektrospel (G) - zelf ontdekken welke dingen bij elkaar passen (61) - woorden en eenvoudige zinnen gebruiken (71) - visuele boodschappen interpreteren en er gepast op reageren (74) M; 2 elektrospelen</p>	
<p>8.O vanuit reflectiegesprek over deze dag en rond kaarsje bij Mariabeeld (K) - geborgenheid ervaren in een groep waarmee samen ervaringen beleefd worden (8) - samenhangigheid ervaren in de klasgroep (31) - ervaringen opdoen rond klanksterkte, klankhoogte, klankduur en klankkleur van het lied (56) - voluit praten over eigen ervaringen (71) M.; brandende kaars bij het Mariabeeld, blokfluit, lied: 'kijk, ik steek een kaarsje aan', uit Een straaltje van de maan, zingeving bij kleuters, Averbode, 2000</p>	
<p>ZS met Doorlopend open duploblokken puzzels steeknagels, kralen tekentafel, schilderezels grote auto's zandbak waterbak</p>	<p>Extra sfeerlampen in de speelwerkplekken podium met spotlicht slaapkamer eigen zaklamp gele tapeweg op de grond als autoweg extra boek; 'Spookjes in de kelder' en 'Kabaal in de kelder'</p>

Reflecties

Uit deze dag neem ik de volgende gegevens mee:

- de verkenningstocht met zaklampen in de kelder kende zo'n uitermate groot succes! De kleuters vroegen geregeld en herhaaldelijk om opnieuw in de donkere kelder op speurtocht te gaan naar spinnen, gaten, spoken, dieven en nog veel meer. Ik voorzie daarom voor morgen zeker een EB op de zolders van de school (met toestemming van de directeur)
- in de donkere kamer in de klas bouwden Lieve, Nathalie en Jordan zoekspelletjes uit met allerlei voorwerpen uit de klas. Hun enthousiasme spoorde anderen aan hetzelfde te spelen in de donkere hoek. Dit wil ik morgen wat mee uitbouwen.
- Daantje wilde niet mee naar de kelder en bleef 'wachten' (zoals hij dat zelf uitdrukte) bij juf Fabienne tot wij (de klasgroep) terug in de klas waren na de keldertocht.

Uit de voorlopige planning neem ik volgende ideeën:

- enkele ervaringsituaties wil ik opnieuw aanbieden omdat het een vraag is van de kleuters en omdat het hun voorkeur draagt. Ik wil een andere donkere ruimte laten verkennen met hun zaklampen nl. de zolders van de school.
- praten rond prenten over donker en licht bij mensen, dieren en voorwerpen kan gevoelens (bange, blijde, boze, verdrietige) bij hen oproepen en bespreekbaar maken.

Uit 'Dikkie Dik voorleesboek', Maan, Jet Boeke, Boektoppers, 2001

Woensdag

belangstellingscentrum 'spelen met licht en donker'

1. O rond het kaarsje en bij het Mariabeeld; wij zingen een lied voor Jou! (K)

(kleuters die niet mee willen mogen bij juf Fabienne blijven spelen)

- iets losstaand over zichzelf durven vertellen (3)
- in concrete situaties beleven hoe voorwerpen en handelingen een diepere, symbolische betekenis kunnen krijgen (35)

M.; Mariabeeld, brandend kaarsje versierd met een jasje van kalkpapier, blokfluit voor liedaanhef 'kijk ik steek een kaarsje aan!'

2. EB op de donkere zolder van de school! (K)

- geborgenheid ervaren in een groep waarmee samen ervaringen beleefd worden (8)
 - een zintuiglijke ervaring in zijn totaliteit ervaren (53)
 - experimenteren met de ruimte en de ruimte beleven met het eigen lichaam (66)
- M.; zaklampen van de kleuters en nog extra exemplaren, donkere kelder van de school

3. O tijdens gezamenlijk eetmoment en toiletbezoek (K)

- zie maandag

4. OOL vanuit praten rond prenten (G)

- eenvoudige grote pictogrammen herkennen die in een vertrouwde omgeving gebruikt worden (74)
- woorden en eenvoudige zinnen gebruiken die dicht bij de eigen leefwereld liggen (71)

M.; allerlei prenten en foto's over mensen, dieren, voorwerpen in donker-licht naast elkaar geschikt op tafel onder een grote doorzichtige plastieken plaat (beschermhoes)

5. O rond pantomimespel met poppen (G)

- impulsief, uitbundig of in zichzelf gekeerd plezier beleven (6)
- ervaren dat je hetzelfde gevoel kan beleven als je hetzelfde meemaakt (22)
- ervaren wat zinvol, mooi, goed en waar is (23)

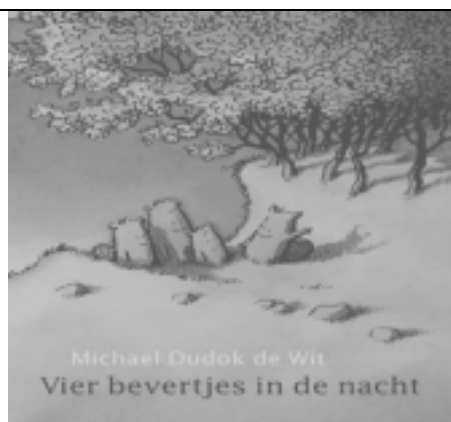
M.; 3 poppen, attributen (boom, auto, bed, knuffeltje), spotlight, laken

6. ZS met Doorlopend

donkere poppenhoek met één lampje
podium en spotlight
klei en vormpjes
boerderijdieren en boerderij
rijgkaarten / tekengerief / zandbak

Extra

kijk- en voeldoos
electrospelen
zaklamp met opdrachtkaarten
slaaphoek
extra boekjes van maandag en dinsdag

Op een warme zomeravond kijken vier bevertjes naar de zon die ondergaat.

Kleine Bever zucht.

'Wat is er, Kleine Bever? Waarom zucht je?'

'Straks is het donker en ik ben bang voor de nacht...'

Uit 'Vier bevertjes in de nacht', M. Dudok de Wit, 2003

Reflecties

Uit deze dag neem ik volgende gegevens mee

- de belangstelling voor donkere ruimtes is nog niet voorbij en de zelfzekerheid bij de kleuters in donkere ruimtes neemt opmerkelijk toe. Ik beloof om op een ander moment opnieuw met hen naar de kelder of zolder te gaan. We spreken een dag af en duiden hem aan op de kalender met een zaklamp.
- de meeste kinderen vonden dit poppenspel niet leuk; ze zagen mij niet goed, ze zien liever de gezichten van de poppen, het verhaal was 'niet mooi' zei Laura. Deze werkvorm is niet geschikt voor jonge kleuters, daarom speelde ik het verhaal opnieuw maar dan als een tafelpoppenspel onder het spotlampje, en dat kende wel succes!

uit de ideeënbus selecteer ik dit

- bij 'schaduwen' stonden de kleuters niet direct stil, wel na prikkels die ik gaf in de verschillende donkere ruimtes van de voorbije dagen. Toch wil ik dit ook even onder de aandacht brengen daarom gebruik ik de derde cluster uit punt 3 als bron om de vierde dag te vullen nl **verkennen van schaduwen**

Uit 'Tommy is (g)een bangerik', K. Baumgart, uitg. Antwerpen, 1997

Donderdag

Belangstellingscentrum 'spelen met licht en donker'

1. O rond pantomimespel; ik (juf) maak mijn schaduw! (K)

- nieuwsgierig zijn (11)
 - genieten van kunstzinnige expressies in de vertrouwde klas en vertolkt door vertrouwde personen (38) en op de prenten in boek
- M.; podiumpje van de klas, spotlight, korf, appel, kussen, jas, groot wit laken als scherm, prentenboek 'mijn schaduw', R. L. Stevenson, Clavis, 1999

2. EB rond schaduwen (G)

- een zintuiglijke ervaring in zijn totaliteit ervaren (53)
 - bewegingsbaan van iets of iemand afwachten en inspelen op één bewegingsbaan (50)
- M.; zaklampen, groot speelgoed, hoeden

3. O tijdens gezamenlijk eetmoment en toiletbezoek (K)

- zie maandag

4. EB rond houdingen van personage uit boek 'mijn schaduw en ik'

- plezier beleven aan iets (6)
 - gedrag van mensen en dieren imiteren (43)
 - pictogrammen begrijpen die verwijzen naar één gegeven betekenis (74)
- M.; prentenboek 'mijn schaduw en ik', ruime verduisterde ruimte in de klas, sterke spot

5. ZS begeleiden

6. O tijdens verhaal beluisteren met prentenboek; 'Ernie is bang!'

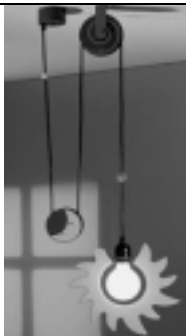
- zich geborgen voelen (8)
 - gevoelsuitingen bij iemand anders herkennen (15)
- M.; prentenboek 'Ernie is bang!', sfeerlampjes in de onthaalhoek

7. ZS met Doorlopend

schildergerief 'man/ster in de nacht'
waterbak
klei en vormpjes
driewielers en step in de hall
poppenhoek, automat, blokkenmat

Extra

lichtbak en tekenbaden en stiften
slaaphoek en zaklampjes (2)
reflecterende figuren
podium en laken
prententafel
tunnel en zaklampen

Reflecties

Volgende punten neem ik mee naar morgen

- spelen met schaduwbeelden boeit kleuters wel en ik zal voor morgen enkele 'afbeeldingen met schaduw' kopiëren uit boek. Deze bladen schuif ik dan in plasticen mapjes en de kleuters kunnen dit als een gymboek gebruiken, een leidraad voor de bewegingshoek
- schaduwbeelden doet kinderen telkens opnieuw praten over spoken en andere rare duistere figuren in de nacht zoals dieven, boeven, geesten. Morgen een aanbod doen rond spoken lijkt mij goed aansluitend gegeven op vandaag.
- de interesse voor spelen met zaklampen blijft aanhouden. Hoewel ik voorzien had in het briefje aan de ouders om de zaklamp tot vandaag in de klas te houden geef ik een nieuw bericht met de vraag om de zaklamp nog één dag langer in de klas te mogen gebruiken.

Uit de voorlopige planning neem ik de laatste ideeëngroep mee

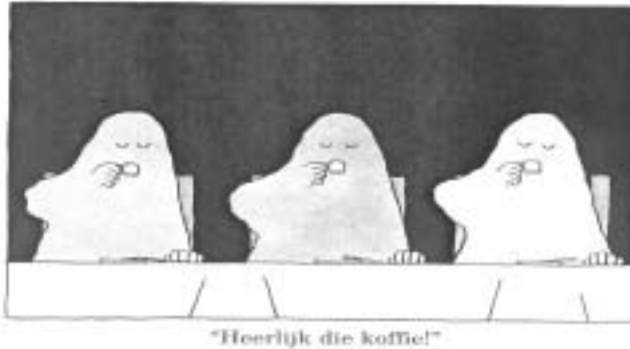
- ik voorzie het onderwerp 'spoken' als centrale explorerende belevingssituatie. Een verhaal over spoken uit het mooi geïllustreerde boek 'Spookjes in de kelder', en spookje knutselen met een stuk laken, en spook spelen met een laken over je heen, lijken mij zinvolle verruimende ervarings situaties.
- het boek met schaduwbeelden voor de bewegingshoek aanbieden als ZS, evenals de zaklampen en opdrachtkaarten, het electrospeel

Habaspel, guten nacht

<p>Vrijdag Belangstellingscentrum 'spelen met licht en donker'</p> <p>1.O rond prentenboek 'Spookjes in de kelder!' (K) - geborgenheid ervaren in een groep kinderen waarmee samen ervaringen beleefd worden (8) - gevoelsuitingen bij iemand anders herkennen (15) - impulsief uitdrukken van gevoelens (16) M.; prentenboek 'Spookjes in de kelder!' duistere vertelhoek en sfeerlampje</p> <p>2.EB rond spoken in de klas! (K) - zich emotioneel goed voelen (1) - impulsief uitdrukken van gevoelens (16) - in een eenvoudig rollenspel één figuur uitbeelden door bewegingsspel en taal te combineren (43) M.; een groot wit laken met 2 openingen als kijkgaten voor de juf, 3 kleine lakens voor de kleuters, podiumpje, spot, stofzuiger die lucht uitblaast</p> <p>3.O tijdens gezamenlijk eetmoment en toiletbezoek (K) - zie maandag</p>
<p>4.EB tijdens knutselen van spookjes (G) - de mogelijkheid ontdekken om tot constructie te komen (41) - een voorgetoonde oplossingsweg uitproberen, met of zonder hulp (83) - ervaren dat andere kleuters reageren op eigen expressies (38) M.; lapjes licht gekleurd en wit stof, scharen, touwen, watten bollen, stiften</p>
<p>5.OOL rond logisch rangschikken van prenten die een kort verhaal weergeven (G) - pictogrammen begrijpen die verwijzen naar een reeks opeenvolgende betekenissen (75) - onderzoekend ervaringen opdoen en verklaringen zoeken (60) M.; vier prenten die een verhaal eenvoudig uitbeelden in vier stadia</p>
<p>6.O tijdens de afsluiting op bc 'spelen met licht en donker'; wat was leuk, wat niet?.. (K) - iets eenvoudig over zichzelf naar voor brengen (3) - reageren op initiatieven die tot jou persoonlijk zijn gericht (20) - na afloop van activiteiten verwoorden waarom iets prettig of minder prettig was of waarom iets fout liep (84) M.; zaklampen, laken, geknutselde spookjes, schilderwerken van de maan en sterren, boek 'mijn schaduw en ik'</p> <p>7.O rond kaarsje en Mariabeeld (K) - samenhorigheid ervaren in de klasgroep (31) - plezier beleven aan meezingen en spelend met instrumenten (40) M.; blokfluit, kaarsje met jasje van kalkpapier, Mariabeeld, belletjes, tamboerijn, houtblokjes</p>
<p>8.ZS met aanbod van de voorbije dagen op vraag van de kleuters</p>

Uit 'Spookjes aan tafel', J. Duquenooy, Clavis, Hasselt, 1994

EVALUATIE EN CONCLUSIE

- **aanbod van ervaringssituaties;** de voorziene planning bevatte in grote lijnen een aanbod dat de kleutergroep aansprak en voor voldoende uitdagingen zorgde. De meeste ervaringssituaties slaagden m.i. omdat de oefenkansen die ik bood net dat ietsje uitdaging inhielden om de kleuters hun (volle) aandacht te prikkelen en nieuwsgierig te maken. Ik ben blij dat ik de voorziene acties die te moeilijk bleken vlug omhoog tot acties met materialen die wel haalbaar waren en zo hun interesse kon vasthouden.
- **overzicht van aantal keren dat de ontwikkelingsaspecten oefenkansen kregen,** het getal verwijst naar het ontwikkelingsaspect en de getallen tussen haakjes naar het aantal keren dat dit ontwikkelingsaspect expliciet aan bod kwam tijdens de voorbije vijf dagen.

1 (3)	15 (4)	23 (1)	37 (6)	44
2 (2)	16 (3)	24 (3)	38 (1)	45 (2)
3 (4)	17	25	39 (1)	46
4	18	26	40 (3)	47 (3)
5	19	27	41 (2)	48
6 (5)	20 (1)	28 (1)	42	49
7 (2)	21	29	43 (2)	50 (3)
8 (6)	22 (1)	30		51
9 (1)		31 (2)		52
11 (2)		35 (5)		
12 (1)		36		
13				
14				

53 (4)	60	70 (2)	78 (4)	
54	61 (3)	71 (3)	79	
55 (2)	62	72 (1)	80 (1)	
56 (1)	63	73	81	
57 (3)	64 (1)	74 (4)	82 (1)	
58	65 (1)	75	83 (2)	
59	66 (5)	76	84 (2)	
	67	77	85	
	68			
	69 (1)			

- aanbod **extra materiaal om zelfstandig mee te spelen**; de veranderingen in de indeling van het klaslokaal waren net voldoende om toch nog het herkenbare veilige gevoel te ervaren ondanks de veranderingen in de klas. De aangeboden materialen trok de kleuters aan en boeide hen, dat was vaak af te leiden uit hun steeds weerkerende vragen om er 'morgen nog mee te spelen' en 'het nog niet op te ruimen als juf Anja (duo-partner) komt'.
- **evenwicht** tussen **inbreng kleuters** en inbreng **leidster**? Ik paste het aanbod aan al naar gelang de kleuters signalen gaven. Toch voel ik mij rustiger als ik op voorhand een duidelijk beeld heb van gegroepeerde ervaringsituaties. Van daaruit kan ik de inbreng van de kleuters in een ruimere context plaatsen en toch binnen het belangstellingscentrum blijven.
- van meet af aan bleef ik **waakzaam om de gevoelige, bange kleuters** direct te helpen tijdens hun belevenissen in de kelder,...Maarten heeft een pak bijgewonnen aan zelfvertrouwen in de loop van de voorbije dagen en Lisa neemt meer lichamelijke afstand van mij om alleen op ontdekking te gaan (zelfs in de duisternis). Ik denk dat het aanbod om ervaringen te verwerken ook goed lag en emotioneel-evenwicht-zoeken in de hand werkte.
- **kan ik dit materiaal volgend schooljaar opnieuw gebruiken?** Allicht als info, al zijn het dan andere kleuters die andere vragen zullen stellen en andere interesses zullen hebben. Maar de kern rond licht en donker zal ook hen zeker aanspreken en daarom zal ik het dan ook **raadplegen**.
- **team-werking**; ik ben er van overtuigd dat dit onderwerp 'licht en donker' ook andere kleutergroepen aanspreekt en daarom zou een teamgesprek rond ideeënverzameling en ontwikkelingsaspecten zeker verrijkend zijn.

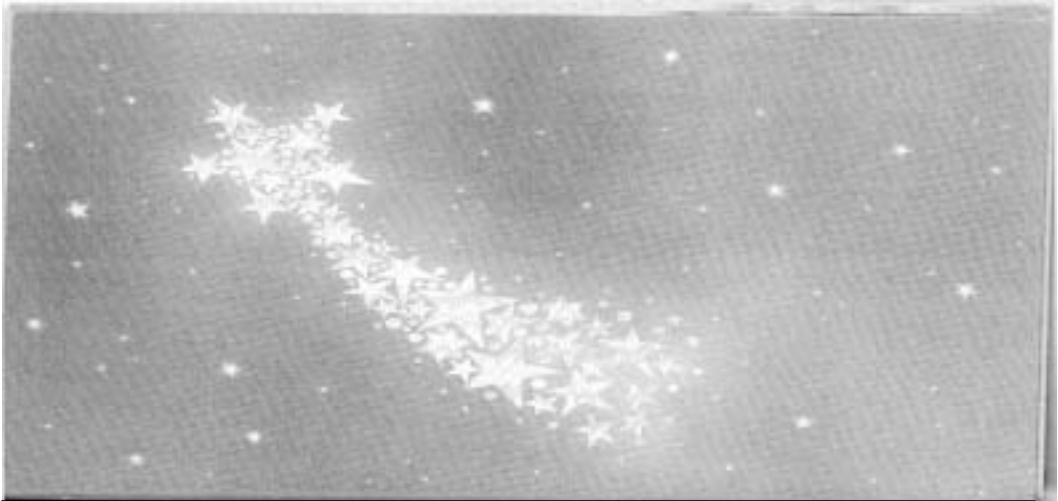
HOE MOET HET NU VERDER?

Aansluitend op dit belangstellingscentrum werken we rond kerstmis. De kerstperiode staat voor de deur, de etalages zijn mooi ingekleed met allerlei kerstversiering en de kleuters hebben al zo mooi 'belletjes –muziek' gehoord in de winkelstraat ...

Vanuit de belevingen rond licht en donker kunnen we de overstap naar 'kerstmis ' vlug zetten . De kleuters vertelden de voorbije dagen geregeld dat ' er kerstfeest gaat komen!', dat ' de belletjes-muziek in de winkelstraat zo mooi is!', dat ' er pakjes onder kerstboom komen', dat ' de kerstboom vol bollen en lampjes hangt in de GB',...

Een kringgesprek rond het woord 'kerstmis' bracht bij de kleuters heel wat teweeg; ideeën om te knutselen, ideeën om de dennenboom te versieren, ideeën om pakjes te versieren,... Ik noteer ze in het webschema van ideeënverzameling en de stap naar de verdere invulling

en uitwerking van het belangstellingscentrum '**jonge kleuters beleven kerstmis van dichtbij**' is gezet.

Uit 'De ster van Bethlehem', Marcus Pfister, De vier Windstreken, 1993